

Hellere en Sild uden Rogn end en Akilles, hvis Hjerne sidder i hans Albuer!

De olympiske lege i Berlin 1936 og diskussionen herom i Danmark

af Jørn Hansen

Billedet af „Lille henrivende Inge fra Skovshoved“ er et af de klassiske billeder der forbindes med dansk deltagelse ved de olympiske lege i Berlin 1936. Det er således velkendt, at der var dansk deltagelse ved de olympiske lege i 1936, det er ligeledes velkendt, at eftertiden har været tilbøjelig til at lægge distance til Hitlers iscenesættelse af de olympiske lege i Berlin 1936. Allerede umiddelbart efter anden verdenskrig kan man i samleværket „Olympiadebogen“ læse, at englænderne i forbindelse med de olympiske lege i London i 1948 ville undgå at lave for megen blæst om olympiaden. „*Storbritannien lod sig ikke som Tyskland i 1936 friste til at udnytte de olympiske lege i den nationale Propagandas Tjeneste*“ 1). Ordene var givetvis forfattet af den samme person, der i 1936 glædede sig over „Lille henrivende Inge“, Gunnar „Nu“ Hansen, der sammen med Vagn Hansen redigerede de nyeste afsnit i „Olympiadebogen“. Siden 1948 og især i de sidste 20 er der produceret et utal af artikler og bøger om de olympiske lege i Berlin 1936. Især fra tysk og angelsaksisk side er litteraturen omfattende og den internationale modstand mod de olympiske lege i Berlin er stort set blevet kortlagt 2).

Underligt nok er der ingen i Danmark der har forsøgt at undersøge og vurdere den danske deltagelse ved de olympiske lege i Berlin 1936 ud fra samtidens holdninger og diskussioner. Blev dansk deltagelse i Berlin 1936 overhovedet diskuteret, var der tale om en regulær boykotbevægelse, og hvilke

grupperinger tegnede i givet fald denne bevægelse?

For Sveriges vedkommende har Per Olof Holmäng i doktorafhandlingen „*Idrott och utrikespolitik. Den svenska idrottrörelsens internationella förbindelser 1919-1945*“ grundigt behandlet den svenske deltagelse i Berlin 1936 3). Danske oversigtsværker omtaler som regel Berlin 1936 uden en egentlig stillingtagen til den politiske ramme 4). I „*Dansk Idræt gennem 50 Aar*“ omtaler Herbert Sander den stærke modstand, der fra forskellig side gjorde sig gældende uden at præcisere om der var tale om en national dansk modstand eller den velkendte internationale modstand 5). En undersøgelse af den danske opinions holdning til de olympiske lege i Berlin 1936 må således tage udgangspunkt i primært materiale især i avisartikler, idrætsblade og tidsskrifter 6).

I det følgende vil jeg koncentrere mig om den danske diskussion, der vitterlig var. Tilhængere af dansk deltagelse var inden for idrætsbevægelsen Dansk Idræts-Forbund og selvsagt Dansk Olympisk Komite, imod deltagelse var Dansk Arbejder Idrætsforbund og den jødiske atlet-idrætsforening Hakoah, der på dette tidspunkt med brødrene Kurland havde brydere i international klasse. Hakoah havde ialt ca. 160 medlemmer 7). I offentligheden kom den stærkeste modstand fra de såkaldte Kulturradikale fra kredsen omkring „*Frisindet Kulturkamp*“, der udgav tidsskriftet *Kulturkampen* og fra henholdsvis den kommunistiske

og den socialdemokratiske del af arbejderbevægelsen. Arbejderbevægelsens diskussion af de olympiske lege i Berlin 1936 kan afdækkes via kommunisternes avis Arbejderbladet og socialdemokraternes avis Social-Demokraten. De øvrige aviser, hvoraf først og fremmest Politiken og Berlingske Tidende er frekventeret var generelt positive over for afholdelsen af de olympiske lege i Berlin 1936. Den borgerlige opinion sluttede således som vi skal se med en enkelt vigtig undtagelse, Christmas-Møller, op bag Berlin 1936.

Berlin som vært for de olympiske lege 1936. Den internationale diskussion

Det vigtige benarbejde, for at Berlin kunne blive vært for de olympiske lege i 1936, kulminerede i perioden fra 1930 til 1931. Vigtigste konkurrent var Barcelona. I foråret 1931 faldt afgørelsen, og Berlin blev foretrukket med 43 stemmer mod 16, der ønskede Barcelona. Valget af Berlin skulle understrege Tysklands tilbagevenden til den internationale sportsverden efter 1. verdenskrig 8). Da legene blev afholdt i 1936, var det imidlertid et helt andet Tyskland og et helt andet Berlin end det, den internationale olympiske komite havde tildelt legene. Selve forberedelseskomiteen blev nedsat seks dage før Hitlers magtovertagelse 9).

Inden for den internationale olympiske komité var der efter Hitlers magtovertagelse stor usikkerhed om, hvorvidt de olympiske regler ville blive respekteret af det nye regime. Især fra U.S.A.'s side blev der udtrykt bekymring. Først da en af de mest kritiske amerikanere Avery Brundage i 1934 personligt var blevet overbevist af Hitler og den tyske forberedelseskomite 10) og i stedet blev en kraftig tilhænger af U.S.A.'s deltagelse, ændredes opfattelsen gradvist. Inden for den vigtigste organisation i U.S.A. var der dog kun et meget knebent flertal, der i november 1935 besluttede sig til fordel for deltagelsen. Ved udgangen af 1935 sluttede den internationale olympiske komite entydigt op bag forberedelserne til legene i Berlin 1936.

Det altafgørende problem for den internationale olympiske komite og for U.S.A. var garantien for, at jødiske idrætsudøvere ikke ville blive udelukket fra legene i Berlin. I „Meddelelser fra Dansk Olympisk Komite“ er den internationale diskussion udførlig beskrevet. Vigtigst til en forståelse af datidens holdning er de vedvarende garantier, der fra tysk side blev givet. Den første kom allerede kort efter Hitlers magtovertagelse på IOC's møde i Wien i juni 1933, hvor Dr. Lewald med den tyske regerings samtykke udtalte følgende:

Alle Lovene vedrørende de Olympiske Lege vil blive overholdt.

Principmæssigt vil de tyske Jøder ikke blive udelukket fra de tyske Hold under den XI Olympiade. 11)

Året efter på mødet i maj i Athen understregede medlemmerne af den tyske forberedelseskomité endnu engang, at der ikke ville blive lagt hindringer i vejen for jødiske idrætsmænd. Dr. Lewald og Dr. Karl Ritter afgav følgende erklæring:

- 1) *Det er en selvfølge, at de løfter, Tyskland har givet i Wien i 1933 om at give tyske Sportsmænd af ikke arisk Afstamning Adgang til de tyske Olympiske Hold, saafremt de er kvalificerede dertil vil blive nøje overholdt, ligesom der vil blive givet alle Sportsmænd Lejlighed til at forberede sig.*
- 2) *Afhensyn hertil har „Leichtathletikverband“ (Tysk Amatør Athletik-Forbund) indbudt „Forbundet af jødiske Frontsoldater“ og „Makkabier-kreis“ til at opgive Navnene paa dem, der ønsker at deltage i Legene, for at de kan komme i Træning. Det førstnævnte Forbund har allerede givet imødekomende Svar.*
- 3) *Med Hensyn til Valget af en „Ukendt Sportsmand“ er det kun nødvendigt, at han er af tysk Nationalitet, og at ethvert ikke-arisk Emne vil faa Lejlighed til at træne.*
- 4) *Der er absolut ingen grund til at frygte Demonstrationer mod jødiske Sportsmænd, det tyske Folks Sportsindstilling og Disciplin er Garanti herfor. De tyske Medlemmer garanterer herfor. 12)*

De vedvarende tyske garantier overbeviste især præsidenten for den internationale olympiske komite Grev Baillet-Latour, der, efter et besøg i Berlin i november 1935 hvor

han var i audiens hos Hitler, udsendte følgende erklæring til sine kolleger i den internationale olympiske komité, til præsidenterne for de nationale olympiske og til de internationale Sportsforeninger:

Jeg har den Ære at meddele Dem, at den Samtale, jeg havde med den tyske Rigskansler, saavel som de Undersøgelser, jeg har anstillet, har overbevist mig om, at man ikke kan indvende noget som helst imod, at den XI Olympiade og de IV. olympiske Vinterlege finder Sted i Tyskland. De Be-ingelser, som de olympiske Statutter opstiller, bliver respekteret af den tyske Olympiakomité.

Gæsterne og Deltagerne kan være forvisset om, at de vil faa en hjertelig Modtagelse, uden at løbe Fare for, at deres principielle Anskuelse paa nogen Maade skal blive krænkede. Boykotningsfelttoget stammer ikke fra de nationale olympiske Komitéer og bliver ikke understøttet af noget Medlem af den internationale olympiske Komité. Det er politisk og baseret paa vilkaarlige Erklæringer, hvis Urigtighed det faldt let at afsløre. De Penge, hvormed dette Felttog sættes i Scene, stammer ikke fra de Midler, Sportsudvalgene raader over, og som skal gaa til at dække Omkostningerne ved Deltagelsen i de olympiske Lege.

Maatte alle de, hvis gode Tro er blevet misbrugt, indse deres Fejltagelse og oprigtigt arbejde sammen med os for at gøre Legene i Berlin og Garmisch-Partenkirchen til en begivenhed som hele Verdens Ungdom maa have Gavn af. 13)

Efter udsendelsen af dette brev lå den internationale olympiske komités holdning fast, der var ingen slinger i valsen, og man gik helt og holdent ind for legene i Berlin. Baillet-Latours udtalelse om de politiske vilkårlige erklæringer skal forstås i lyset af, at Avery Brundage efter sin „omvendelse“ til fordel for Berlin 1936 angreb alle modstandere for at være i lommen på kommunismen 14).

I Danmark sluttede den danske olympiske komité entydigt op bag den internationale olympiske komités holdning og måtte derfor, i det omfang den ikke kunne undgå det, tage diskussionen op med modstanderne af dansk deltagelse.

Nogle af de vigtigste medlemmer af Danmarks Olympiske Komité var i perioden frem til 1936, *Bestyrelsen*: Formanden Admi-

ral C. Carstensen, H.K.H. Prins Axel, Medlem af I.O.C., Næstformanden, Kontorchef Ivar Nyholm, Kasserer Grosserer O.H. Bærentzen, Forretningsfører Generalsekretær Peter Jæger, Professor Kunstmaler Axel Jørgensen, Generalkonsul S. Langkjær, Overretssagfører Aage Moltke-Leth, Direktør Orla Nord, Direktør T.F. Westenholz. *Komitéen* bestod af 13 personer og talte bl.a. følgende Redaktør Emil Andersen, Oberst H. S. Sander, Stabslæge E. Saugman 15).

En central person i forbindelse med den offentlige debat for dansk deltagelse i Berlin 1936 var Redaktør Emil Andersen, bedre kendt under navnet Mr. Smile. Han var såvel Politikens sportsredaktør som redaktør af „Ildrætsbladet“, der udkom hver uge i hele perioden. Nævnes skal også på indeværende tidspunkt professor Aksel Jørgensen, der for de kulturradikale blev en populær skydeskive.

Modstanden mod Nazismen

Et af Nazisternes første skridt efter magtovertagelsen var at gå til angreb på og forbyde alle arbejderorganisationer. Dette gik i „det tredje rige“ også ud over arbejder-sporten, der før magtovertagelsen talte ca. 800.000 medlemmer og omfattede alle de vigtigste sportsgrene 16).

Dansk Arbejder Idrætsforbund (DAI), der i 1931 afbrød forbindelserne til Dansk Idræts-Forbund fulgte naturligt udviklingen i Tyskland med stor bekymring og var straks efter 1933 afvisende over for sportsligtsamarbejde med Nazi-Tyskland. Fra 1934 udgav organisationen meddelelsesbladet „Arbejder Idræt“, der under overskriften „Kamp mod Nazismen“ i hvert nummer løbende orienterede om udviklingen i Tyskland. Redaktør af bladet var DAI's sekretær N. Spelmann, som vi senere skal høre mere om.

I det første nummer kan man bl.a. læse om en resolution fra Arbejdernes Boldspil Union, der opfordrer til boykot af nazistiske idrætsstævner. Dansk idræts ønske om deltagelse ved de olympiske lege i Berlin omtales i første omgang i form af en karri-

Den nazigrægede Niels Bukh skal være Samlingsmærke for dansk Ungdom!

Formanden for de danske Skytte- og Gymnastikforeningers Skydeudvalg Mølkte Leth: „Niels Bukh er det store Samlingsmærke!“

Fra Arbejder Idræt nr. 2 1934

katurlægning - Den borgerlige idræt paa Pilgrimsfærd til Hitler! 17)

I forlængelse af DAI's uoverensstemmelser med Dansk Idræts-Forbund blev dette inddraget i DAI's kritik af udviklingen i Tyskland. Allerede i det andet nummer af „Arbejder Idræt“ stiller DAI spørgsmålet „Hvad mener de jødiske Idrætsmænd?“ Baggrunden var, at Goebbels i Sportspaladset i Berlin bl.a. skulle have udtalt følgende om jøderne i Tyskland:

Vi vil lade dem i Fred, hvis de stille og beskedent trækker sig tilbage mellem fire Vægge og ikke gør krav paa at blive betragtet som ligesaa værdifulde som Tyskerne. 18)

Kommentaren i Arbejder Idræt var følgende: *Hvad mener de jødiske Idrætsmænd, der staar i Dansk Idræts Forbund, om det intime samarbejde, Dansk Idræts Forbund plejer med en Nation, hvis ledende Mænd udtaler sig paa ovennævnte Maade. 19)*

Det var klart, at Dansk Idræts Forbund og Dansk Olympisk Komité ville blive skydeskive for arbejderbevægelsens modstand mod Nazi-Tyskland og Berlin 1936. En anden oplagt skydeskive blev Niels Bukh, der som det fremgår af DAI's karrikaturtegning blev stemplet som nazipræget. I det hele taget var anvendelsen af karrikaturtegninger en yndet måde at tage afstand til Nazismen på.

Det var i perioden fra 1931 og frem til besættelsen, at de ideologiske uoverensstemmelser mellem DAI og Dansk Idræts Forbund var størst 20). Dansk Idræts Forbunds manglende afstandtagen fra det nazistiske regime var med til at styrke DAI's profil. I forlængelse af en fodboldkamp mod Tyskland i Idrætsparken i København, hvor adskillige tilskuere brugte nazi-hilsen fremsatte DAI's formand Chr. Blum bl.a. følgende udtalelse: *Arbejderidrætten skal være en Massebevægelse, hvis Formaal er at udnytte Idrættens Værdier som Led i Arbejderklassens Frigørelseskamp.*

Den sidste Landskamp mellem Tyskland og Danmark med Heil-Raab og Horst Wessel Sang viste den borgerlige Idræts paastaede Neutralitet i fuld Belysning. Hvad man der tillod sig at byde danske Idrætsmænd og idrætsinteresserede Arbejderkvinder og - Mænd viser dens Sindelag og dens endelige Maal med Idrætten. 21)

Tyskerne havde i forbindelse med landskampen krævet at såvel den tyske nationalsang som Horst Wessel sangen skulle afspilles og sendt denne til DBU i en udgave, hvor den kunne afspilles for et 20 mand stort orkester. Ifølge Social-Demokraten og Arbejder Idræt nåede protesterne kun i begrænset omfang uden for arbejderbevægelsens kredse 22).

DAI's blad Arbejder Idræt havde tilsyneladende vanskeligt ved at klare sig rent økonomisk. I 1935 udkom kun tre numre,

hvorefter bladet gik ind, og der i en periode blot blev udsendt skriftlige meddelelser. I stedet var der i Social-Demokraten på den sportsider ved siden af den mere generelle sportsdækning en fast rubrik, der hed „Arbejder Idræt“ 23).

I det sidste nummer i 1935 nåede Arbejder Idræt at udsige følgende klare tilkendegivelse mod Nazismen og den borgerlige danske idræt:

Modviljen blandt Idrætsmændene til at være Reklamemagere for Nazismen ved at deltage i de olympiske Lege i Berlin vokser, og de med Arbejderblod bestænkede brune Bøddler er klar over, at noget maa der gøres. Selve Reichssport"führer" er sendt udenlands for at hente gode Raad hos sine Aandsfrænder. Her i Danmark har han aflagt Besøg hos den „Neutrale“ Idrætsgeneral og er blevet fotograferet baade forfra og bagfra. Siden rejste „der Führer“ til Ollerup, hvor han ifølge Randers Socialdemokrati har haft en Samtale, der varede 7 timer med den danske overnazist Niels Bukh. 24)

Den neutrale idrætsgeneral var Dansk Idræts Forbunds formand General Castenschiold.

Sigtet med denne artikel er ikke en diskussion om, hvorvidt Dansk Idræts Forbund, Niels Bukh eller andre var pronazistiske, nazister eller ej, men i stedet i første omgang at forsøge at afdække de forskellige bestræbelser der var for en boykot af dansk deltagelse ved de olympiske lege i Berlin. Ovennævnte udsagn står således som udtryk for Arbejder Idræts opfattelse, men er til gengæld vigtig i en efterfølgende diskussion om, på hvilke præmisser dansk deltagelse ved de olympiske lege blev besluttet.

Dansk Arbejder Idrætsforbund var af overvejende socialdemokratisk dominans. Udover omtalte Spelmann og Chr. Bruun havde bl.a. også to senere statsministresæde i DAI's bestyrelse, nemlig H. Hedtoft Hansen og H. C. Hansen. Som det er fremgået var der allerede ved Hitlers magtovertagelse modstand mod sportsligt samarbejde med Nazi-Tyskland. Det var således ikke overraskende, at DAI med tiden klart tog afstand fra dansk deltagelse i de olympiske lege i Berlin.

Den socialdemokratiske arbejderbevægelse var som bekendt absolut størst og

dominerende inden for arbejderbevægelsen i Danmark. Den kommunistiske gren af arbejderbevægelsen var i Danmark i mellemkrigstiden af begrænset omfang. Alligevel gjorde den kommunistiske bevægelse sig ideologisk stærkt gældende, og forholdet mellem de to bevægelser var som regel rimelig anspændt. Hvad angår holdningen til det sportslige samarbejde med Nazi-Tyskland og til deltagelsen i Berlin 1936 var der imidlertid ikke tale om de store uoverensstemmelser. Kommunisternes avis Arbejderbladet var blot mere radikal i afvisningen af sportslig samkvem med Nazisterne.

Et af de områder, hvor der i det skjulte foregik en ideologisk kamp mellem kommunister og socialdemokrater var på det kulturpolitiske område. Blandt kunstnere og intellektuelle gjorde kommunistiske synspunkter ifølge socialdemokraterne sig ofte for stærkt gældende. Det gjaldt således inden for foreningen „Frisindet Kulturkamp“, der var en samling af de såkaldte kulturradikale. I efteråret 1935 involverede de sig i kritikken af de olympiske lege i Berlin 1936.

Kunstnerprotesten

„Frisindet Kulturkamp“ blev dannet i februar 1935 som en samling mod reaktion og nazisme, og der var således fra begyndelsen tale om en antinazistisk front. Bestyrelsen bestod af Prof. Jørgen Jørgensen (formand), tegneren Hans Bendix, stud. mag Elias Bredsdorf, prof. H. M. Hansen, læge Svend Hofmeyer, cand. polit. Niels Lindberg, prof. Albert Olsen og fuldmægtig frk. Anna Westergaard. Redaktør for tidsskriftet Kulturkampen var Jørgen Jørgensen 25).

„Frisindet Kulturkamp“ betonedede fra starten, at det var en partipolitisk uafhængig organisation. En af de mest aktive debattører i foreningen Poul Henningsen, udtalte således i et interview til Politiken:

Se ikke paa mig som om jeg var kommunist. Det er jeg ikke. Jeg tilhører en Sekt, som var udbredt i Halvfemsjerne, Brandes -Tiden. Nu er vi ikke saa mange mere, men naar vore Anskuelser virker opsigtsvækkende, er det ikke vores Skyld. Det er Tiden, der er forandret. 26)

De ledende socialdemokrater blev dog aldrig rigtig overbevist om „Frisindet

Kulturkamp” reelle hensigter. Således blev de to socialdemokrater historikeren Albert Olsen og tegneren Hans Bendix internt stærkt kritiseret for deres aktive medlemskab 27). Og ifølge Hans Bendix skulle det tidligere omtalte medlem af DAI’s bestyrelse senere statsminister Hans Hedtoft have udtrykt sig på følgende måde om hovedkræfterne bag Kulturkampen: *De skider i arbejderklassen, det er Stalins intellektuelle murbrækkere.* 28)

Ud fra den måde intellektuelle almindeligvis har forholdt sig til sport på kan det forekomme underligt, at „Frisindet Kulturkamp“ blandede sig i debatten om Berlin 1936. Poul Henningsen havde således på et senere tidspunkt i 1938 et par artikler, hvor idræt og sport blev latterliggjort 29). Det var da også „kunstnerolympiaden“, der foranledigede at „Frisindet Kulturkamp“ blandede sig i debatten.

Siden de moderne olympiske lege start i 1896 blev der udover de sportslige lege også afholdt konkurrencer inden for kunst og håndværk. Det skulle også være tilfældet i forbindelse med legene i Berlin. I september 1935 meddeltes det i dagspressen, at der samtidig med de olympiske lege i Berlin ville blive afholdt en kunstkonkurrence omfattende musik, digtning, malerkunst, billedhuggerkunst og arkitektur. Den danske censurkomité bestod af følgende medlemmer: billedhuggeren Johannes Bjerg, maleren professor Axel Jørgensen, arkitekten professor Edvard Thomsen og komponisten Louis Glass. Digtværkerne skulle udvælges af en komité udpeget af den danske forfatterforening 30). Professor Aksel Jørgensen var som omtalt ligeledes medlem af Danmarks Olympiske Komité.

Da meddelelsen var blevet offentliggjort tog „Frisindet Kulturkamp“ initiativ til en protestskrivelse, der efter at have været rundsendt til en række kunstnere den 25. september blev offentliggjort i dagspressen. Protesten lød som følger:

I anledning af , at der er oprettet en dansk censurkomité til den kunstkonkurrence, der afholdes i tilslutning til Olympiaden 1936 i Berlin, ønsker vi at udtale:

Det er nazismens alvorlige program at bekæmpe internationale synspunkter til fordel for

en overbetonet nationalisme og en uvidenskabelig og hadefuld raceteori. Det er derfor usømmeligt, at den nu appellerer til det samarbejde, den til daglig bekæmper, og stiller sig i spidsen for et stævne, som efter sin aand skulle være tegn paa en almindelig ligelig og fredelig kappestrid mellem nationer og racer.

Vi udtrykker derfor vores beklagelse af, at danske kunstnere har villet indtræde i censurkomiteen, og vi opfordrer skribenter, malere, billedhuggere, arkitekter og musikere til at tilslutte sig denne protest. 31)

I november, da man på ny ønskede at rundsende protesten havde følgende skrevet under:

Forfattere:

Kjeld Abell, Knuth Becker, Poul la Cour, Otto Gelsted, Harald Herdal, Eline Hoffmann, Kai Hofmann, Hans Kirk, Erling Kristensen, Bertel Budtz-Müller, Henri Nathansen, Martin Andersen Nexø, Henrik Pontoppidan og Johannes Weltzer.

Malere og tegnere:

Ib Andersen, Hans Bendix, Axel Bentzen, Ebba Carstensen, Ludvig Find, Sikker Hansen, Hjort-Nielsen, Carl Jensen, Karl Larsen, Niels Lergaard, Mogens Lorentzen, V. Lundstrøm, Albert Naur, professor Julius Paulsen, Axel Salto, Niels Skovgaard, Jens Søndergaard, Jørgen Thomsen, Arne Ungermann og Preben Willmann.

Billedhuggere:

Adam Fischer, Anker Hoffmann, Hugo Liisberg, Astrid Noack og Sigurjon Olafsson.

Arkitekter:

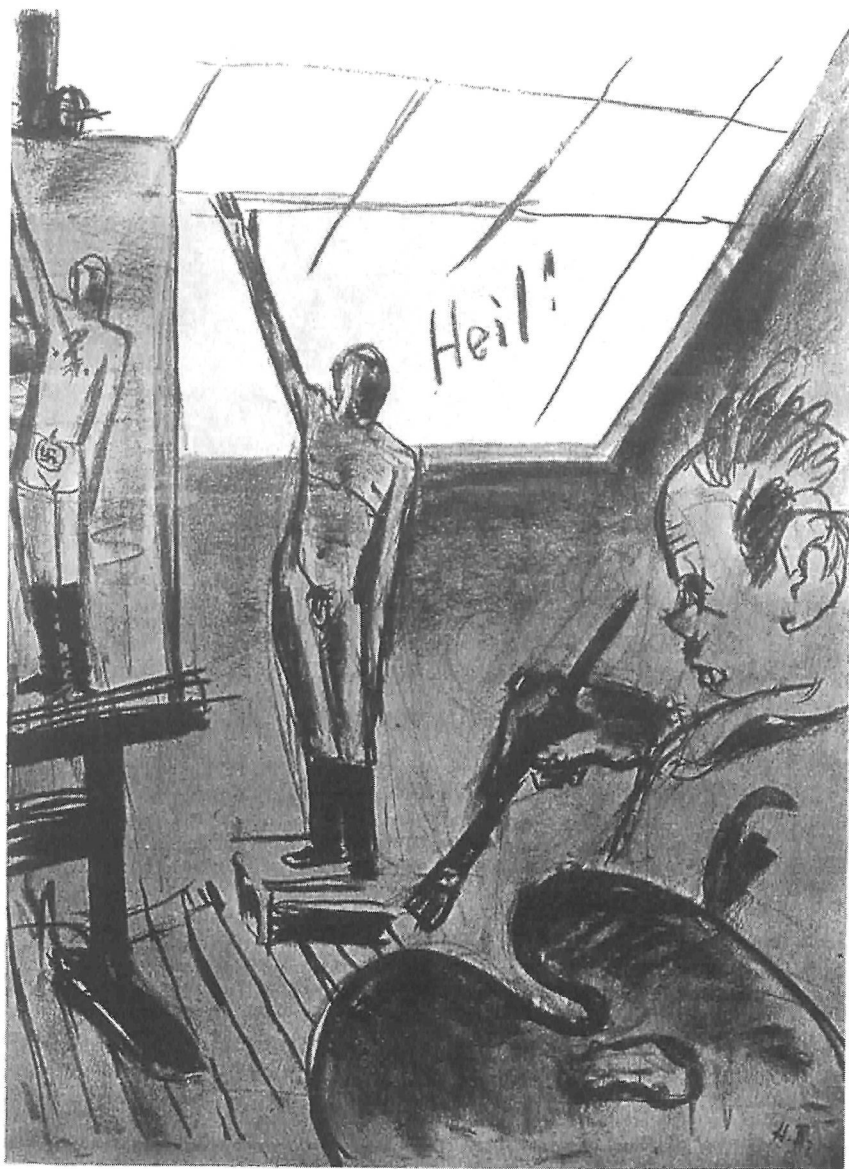
Edvard Heiberg, B. Helweg-Møller, Poul Henningsen, Tyge Hvass, Arne Jacobsen, Viggo Sten Møller, Sven Risom og Chr. Tillisch.

Komponister:

Bernhard Christensen, Finn Høffding, Herman D. Koppel, Otto Mortensen, Børge Roger Henriksen, Hugo Seligmann og Rudolf Simonsen 32).

For at få udbygget opbakningen bag kunstnerprotesten mod deltagelsen i de olympiske lege i Berlin indkaldte „Frisindet Kulturkamp“ i november 1935 til „Stort Offentligt Møde“ i Handels og Kontoristforeningens store sal 33).

Kunstneren i Arbejde

"Til Berliner-Olympiaden lægges der Vægt paa, at de kunstneriske Arbejder forherliger en sportslig Idé eller gymnastisk Præstation."

(Af den danske Komité's Opraab om Deltagelse i Kunstkonkurrencen ved Olympiaden i Berlin.)

Tegning af Hans Bendix

"Til Berliner-Olympiaden lægges der Vægt paa, at de kunstneriske Arbejder forherliger en sportslig Idé eller gymnastisk Præstation". Således stod der i Dansk Olympisk Komité's opråb om deltagelse i kunstkonkurrencen ved legene i Berlin. Som kommentar hertil bragte Kulturkampen i 1935 denne tegning af Hans Bendix.

Ved mødet uddybede en række af kunstnerne deres bevæggrunde til at underskrive protesten mod deltagelsen i den olympiske kunstkonkurrence. Mødets dirigent var eventyreren og polarforskeren Peter Freuchen.

Aftenens første taler, maleren Albert Naur, angreb maleren Aksel Jørgensen og billedhuggeren Johannes Bjerg for deres deltagelse i olympiadekomiteen. De var der ved med til at trampe jødiske kunstnerkammerater i ansigtet. De følgende talere bl.a. Kjeld Abell og Otto Gelsted fulgte tråden op og frarådede folk at tage til Berlin 34).

Forsamlingen ønskede tilslutning fra Danmarks idrætsmænd. En repræsentant fra Dansk Arbejder Idrætsforbund Svend Møller Rasmussen kunne meddele, at man forberedte en protestbevægelse inden for arbejder-idrætten. Et bestyrelsesmedlem fra den jødiske idrætsforening Hakoah Emil Wassermann ville ligeledes støtte en protestbevægelse, men havde ikke mandat til dette, da Hakoah var medlem af Dansk Idræts-Forbund, der sluttede op bag afholdelsen af de olympiske lege i Berlin 35).

Der forelagdes en resolution, der stort set var identisk med den fra september, dog var der nu tale om at opfordre til modstand fra både kunstnere og idrætsmænd mod dansk deltagelse i Berlin og for henlæggelse af de olympiske lege til et andet land 36).

Under diskussionen af resolutionen bad forfatteren Emil om ordet og var nået halvvejs til talerstolen, da der lød fyråb mod ham. Bønnelycke vendte straks om, vinkede af sin frue og forlod salen. Efter yderligere en række indlæg blev resolutionen vedtaget 37).

Situationen med Emil Bønnelycke viser eksemplarisk den radikalitet og konsekvens, der udgik fra „Frisindet Kulturkamp“. Emil Bønnelycke (1893-1953) startede sin forfatterkarriere som besynger af storbyen i en futuristisk iscenesættelse. Dansk Litteraturhistorie har betegnet ham som moderigtig og har fældet følgende dom: *Bag ved Bønnelyckes provokatoriske besyngelse af det moderne lå ... i virkeligheden den irrationelle, idealistiske romantik og subjektivisme, som*

D'Herrer Aksel Jørgensen og Bjerg: - Hende kan jeg da ikke se noget Hagekors ved. Tegneren Bidstrups kommentar i Kulturkampen nr. 3 1936.

Gelsted samtidig advarede imod som en fare i ekspressionismen. I sit senere forfatterskab hævdede Bønnelycke i en kristelig og moralistisk position. 38)

Medens Bønnelycke således valgte ikke at formulere sin eventuelle kritik af resolutionen, tog en af de angrebne personer billedhugger Johannes Bjerg til genmæle. I et indlæg i Politiken to dage efter mødet skrev han bl.a.:

Jeg har valgt af Akademiraadet i en meget lang Aarrække siddet i Dommerkomiteen, og hvor opgaven naturligvis kun har været at bedømme om de indsendte Arbejder var værdige eller ikke til at repræsentere Landet i en international Konkurrence som den olympiske. Hvilket Land Arbejderne efter Indbydelse af den internationale Komité udstilles i og dettes politiske Forhold, om det er kommunistiske, fascistisk eller nazistisk o.s.v. kommer naturligvis ikke os ved, og om Kunstnerne vil deltage eller ej, bliver deres Sag. 39)

Johannes Bjerg var med denne mer eller mindre neutrale ikke-blanden-sig-holdning helt var på linie med Danmarks Olympisk Komité.

I en selvstændig artikel *Nazistisk kulturpolitik* i Kulturkampen nr. 5 1935 uddybede Otto Gelsted sin afvisende holdning over for deltagelsen i „Kunstnerolympiaden“:

...mon virkelig Direktøren for Kunstakademiet, Professoren og Proletarmaleren Axel Jørgensen og de andre danske Kunstnere, der har stillet sig til Hitlers raadighed har tænkt paa, hvad det er for en Kunst, de gør sig solidarisk med!

.....Den Kunst vi kan vise dem dernede vil ikke have nogen Slagkraft overfor Nazisternes vældige Agitationsapparat. Den vil kun blive brugt som bevis for, hvor forjædede og marxistisk verseucht, vi er heroppe - hvis det da vel og mærke bliver moderne Kunst, vi sender til TysklandDet er ikke med Hitler og hans Nazi-kunst, vi skal vise os solidariske, men med alle de frisindede og talentfulde tyske Kunstnere, Hitler har sat i Konzentrationslejr eller jaget i Landflygtighed. 40)

„Kunstnerprotesten“ gik ikke upåagtet hen. Allerede før mødet i november reagerede Danmarks Olympisk Komité på den begyndende utilfredshed med dansk deltagelse i „Kunstnerolympiaden“, sådan som denne var kommet til udtryk ved mødet i september og omtalen heraf i Kulturkampen. I et generelt „Svar til angrebene paa Danmarks deltagelse i de olympiske lege i Berlin“ i DOK's meddelelser fra november 1935 blev det slået fast at legene ikke ville skifte karakter, fordi de var blevet henlagt til Tyskland. Om kunstnerne stod følgende:

Danske Idrætsmænd og Idætsorganisationer blander sig ikke i, hvad Kunstnere, politiske Foreninger eller andre særprægede Sammenslutninger foretager sig i Ind- og Udland, og frabeder sig naturligvis ogsaa ethvert Indgreb i deres egne Rettigheder. 41)

Selv om DOK i første omgang forsøgte at affærdige „Kunstnerprotesten“ som noget der var udgået fra en „særpræget sammenslutning“, førte mødet i slutningen af november åbenbart til at DOK følte sig foranlediget til at rette henvendelse til præsidenten for organisationskomiteen i Berlin. Det var det danske medlem af den internationale komité Prins Axel, der rettede forespørgslen. Svaret han modtog fra Dr. Lewald forsikrede blandt andet:

Selvfølgelig og overhovedet er Retten for udenlandske Kunstnere, Musikere og Forfattere - lige

meget hvilken Race eller Religion de tilhører - til at deltage i de kunstneriske Konkurrencer aldrig omdiskuteretJeg giver Udtryk for det Haab, at det vil lykkes Deres kongelige Højhed at foranledige, at ogsaa de danske Kunstnere indtager samme Holdning, da Organisationskomiteen meget maa beklage, hvis den danske Kunst ikke var repræsenteret i de kunstneriske Konkurrencer. 42)

Det var indlysende, at initiativtagerne til kunstnerprotesten ikke lod sig overbevise af Dr. Lewalds svar til Prins Axel. „Frisindet Kulturkamp“ var i sit udgangspunkt antinazistisk, fulgte nøje udviklingen i Tyskland og må siges at have sat sig godt ind i Nazisternes ideologi. Underskriftindsamlingen fortsatte og i Kulturkampens påske-nummer kunne protesten påny offentliggøres, denne gang med 216 anerkendte kunstners underskrift 43). Med offentliggørelsen af underskrifterne fulgte en artikel af professor Jørgen Jørgensen med titlen *Nej til Nazi-Tyskland*. Artiklen berettede, hvorledes de engelske universiteter Cambridge og Oxford havde meldt afbud til Heidelberg-Universitetets sommerfest, noget som idrætsfolk burde efterfølge ved ikke at deltage i de olympiske lege i Berlin 44).

I det følgende nummer af Kulturkampen orienteredes i en unavngiven artikel om nazismens hensigt med idrætten. Der blev bragt en række citater fra Reichsdietwart Kurt Münchs bog „Deutschkunde über Volk, Staat, Leibesübungen“, der dannede grundlaget for opdragelsen af tyske idrætsmænd i nationalsocialistisk ånd. Blandt andet følgende uddrag kunne læses i Kulturkampen:

- *Intet andet middel er saa godt til at danne krigeriske egenskaber som idrætten, vel at mærke, naar den bruges rigtigt..*
- *Redskabsøvelserne formidler Kraft og Dygtighed, udvikler Mod, Selvsikkerhed, Aandsnærværelse, Beslutsomhed og Viljekraft.... Og Redskabsøvelserne er ligeledes et godt Middel til Forøgelse af vor Forsvarskraft.*
- *Paa denne Maade bliver Vandringen til March, til Forberedelse af den kommende Fædrelandsbefrielse... Her bliver Vandren brugt til at fremkalde og øve alt det som en forsvarsberedt Mand har Brug for i Krigen. 45)*

Det er altid vanskeligt at måle effekten af en protest. Kunstnerprotesten betød ikke en generel dansk boykot af Kunstnerolympiaden. Der var dansk deltagelse ved Kunstnerolympiaden. Poul Bille-Holst deltog med et maleri af en fodboldkamp og Th. Hagedorn med et billede af en svømmer. Billedhuggerne Anna Marie Carl-Nielsen med en nordisk sagnhelt, Aage Nielsen-Edwin med svømmer og svømmerke ved stranden og Knud Gleerup med en skulptur „Klar til Start“ 46). Ingen af de danske deltagere opnåede medaljer. Kunstnerprotesten havde dog formået en tidligere medajlevinder til at boykotte legene i Berlin. Josef Petersen, der to gange havde modtaget sølvmedalje for digtning til idrættens pris, begrundede sit afslag med følgende udtalelse:

Men hvordan skulle mit Svar kunne blive andet end Nej? Tænk om Danmark indbød til international Digter-Kappestrid efter først at have jaget en Mængde danske Digttere i Landflygtighed, fordi de for Eksempel er af jydsk Race?

Vilde vi ikke føle Ringeagt for udenlandske Kolleger, der lod sig tildele Medaljer af de Underkorporaler, som havde brændt Johs. V.s Værker i Muslingeskaller paa Raadhuspladsen, og som vilde feste med dansk Litteraturs Bødler?

Bortset herfra finder jeg, at Jødehadernes Argumenter er aandssvage, at sadistiske Tommeskruemetoder mod politiske Modstandere er uværdige, og at Hitler er - Hitler. Jeg siger med shakespearisk vending: Heller vil jeg være en Sild uden Rogn end en Akilles, hvis Hjerne sidder i hans Albuer! 47)

Mr. Smile og de danske politikere

Selv om „Kunstnerprotesten“ fik bred opbakning blev den med sit udspring i „Frisindet Kulturkamp“ bagatelliseret som et af tidens venstrefløjsprojekter. I „Jul for Sportsmænd“ fra december 1935 vistes under overskriften „Kunstnerrisiko“ en tegning af en billedhugger, der modtager en på kassen af sin statue. Underteksten lød *Av for Pokker, det er tredje Gang jeg er løbet ind i den lige venstre.* 48)

„Jul for Sportsmænd 1935“ hed også „Mr. Smiles Julenummer“. Mr. Smile var

„Kunstnerrisiko“. Fra „Jul for Sportsmænd“ december 1935.

det journalistiske navn for Emil Andersen, der var tidligere sportsredaktør ved B.T. og på dette tidspunkt sportsredaktør ved Politiken. Emil Andersen havde i en årrække redigeret „Idrætsbladet“ og var samtidig medlem af Danmarks Olympiske Komité. Hvad opinionsdannelse angår var Emil Andersen således en vigtig person inden for sportsverdenen. Han var entydig for dansk deltagelse ved de olympiske lege, hvilket også forklarer hvorfor Politiken på trods af dette blads kulturradikale baggrund sluttede op bag Berlin 1936.

Emil Andersen blev således en modpol til Social-Demokratens og Arbejderbladets sportsjournalister. Et eksempel på dette var pressedækningen af fodboldkampen i London mellem England og Tyskland i december 1935. I England rettede Trades Union Congress General Council en appel til indenrigsministeriet om at forbyde kampen, da det forlød at flere tusinde nazister ville rejse til London og demonstrere med hagekorsbannere. Fagforeningsappellen betød, at pressen fulgte optakten til og selve fodboldkampen med stor bevågenhed. Kampen blev ikke aflyst, men Scotland Yard

skulle overvåge de tyske tilskuere, og tyske fodboldledere opfordrede tilskuerne til ikke at afsynge tyske sange i London 49). Resultatet af kampen blev 3-0 til England, og de tyske tilskuere forholdt sig i ro både under og efter kampen.

Arbejderbladet og Social-Demokraten havde selvfølgelig udtrykt sympati for den engelske fagbevægelses appel, begge aviser havde på forhånd vendt sig mod Nazi-Tyskland 50). Mr. Smile og med ham Politiken og Idrætsbladet så til gengæld kampens rolige afvikling som endnu et sikkert tegn på, at der ikke var grund til at frygte idrættens besudling af Nazisterne. I Idrætsbladet vurderede Mr. Smile, at:

Der var tale om en sejr for idrætten over politiken.

Saaledes blev Kampen en mægtig Reklame - ikke for Nazismen, som de engelske Protestanter havde hævdet - men for Sporten...Og Londonerne kom til det Resultat, at tyske Sportsmænd og tysk Sportspublikum er første Klases. 51) I sammen nummer af Idrætsbladet dækkede Niels Middelboe selve kampen under overskriften *Englænderne glade for tyskerne.*

Idrætsbladet virkede i hele perioden aktiv for dansk deltagelse i Berlin. Der blev iværksat indsamlinger for at skaffe penge til formålet. Der blev solgt lodsedler og billeder af idrætsmænd samt, da tiden kom, iværksat rejser til Berlin. Det sidste gjorde såvel Polikens som det Berlingske Hus ligeledes. I sin klare tro på sportens selvstændige og uafhængige værdi i det politiske spil overtog Mr. Smile Avery Brundages holdning til modstanderne. Kritikerne af at de olympiske lege var placeret i Berlin, mentes at være i lommen på kommunister eller lignende. I sin omtale af modagitationen i USA skrev Mr. Smile således:

Afstemningen i Amerika, der definitivt skulde betyde U.S.A.'s Deltagelse i Berlin, synes ikke at have standset Modagitationen. Det fortælles, at Mahoney og hans Tilhængere, der gaar imod Legene, har en Million Dollars til Raadighed til Anvendelse i den forsatte Agitation.

Hvor mon de har alle de Penge fra? 52)

Selv om det ved indgangen til 1936 endnu ikke officielt var tilkendegivet, at Dansk Arbejder Idræt ville opfordre til boykot af

legene i Berlin, var modstanden fra denne side allerede udtalt. I sit felttog for dansk deltagelse bragte Mr. Smile i Idrætsbladet nr. 2 1936 en artikel fra Sveriges Socialdemokratiske Ungdomsforbunds Organ „Frihet“. Overskriften lød „Et Ord i rette Tid. Arbejderbevægelsen og de olympiske Lege i Berlin“ og budskabet i artiklen var, at en boykot af legene ikke var et mål for Sveriges Socialdemokratiske Ungdomsforbund, idet dette mente, at ogsaa Socialismens Sag gavnes bedst ved at være Neutral. 53)

Der var ingen dansk deltagelse ved de olympiske vinterlege i Garmisch-Partenkirchen, men Mr. Smile dækkede udførligt begivenhederne i Idrætsbladet og i mindre grad i Politiken. Emil Andersen udtrykte i sine artikler stor beundring for tyskernes måde at organisere legene på og rejste på tilbagevejen over Berlin for at iagttage forberedelserne til sommerlegene 54).

I en årrække havde Mr. Smile hvert år til jul redigeret Idrætsbladets julenummer, der udkom som en selvstændig publikation. I julen 1935 var hvervet grundet forlagsmæssige forviklinger imidlertid gået til en anden, hvorfor Mr. Smile i stedet redigerede og udgav „Jul for Sportsmænd“. Redaktør af Idrætsbladets Julenummer var Harry Bendixen, der ligeledes var varm fortæller for dansk deltagelse ved legene i Berlin. Men derudover havde redaktøren fået den gode idé at bringe en forespørgsel til en række danske politikere om deres holdning til sporten og staten. Journalisten Tage Taaning havde stillet følgende spørgsmål:

- *Hvorledes stiller De Dem over for Statsbevillinger til Idræt og Sport?*
- *Bør Staten give Tilskud til en Repræsentation ved de olympiske Lege i Berlin 1936?*
- *Har Sporten samfundsmæssig Betydning?*
- *Og i saa Fald: Hvori ser De navnlig denne Betydning? 55)*

Interessant er selvfølgelig, hvad de adspurgte svarede på det andet spørgsmål. Selv om der ikke direkte blev refereret til boykotbestræbelserne burde disse være kendte for politikerne.

Den konservative Christmas Møller var yderst klar i sit svar. Han fandt statsstøtte gavnligt, men udtalte følgende om Berlin:

Jeg har ingen Sympati for Deltagelse i de olympiske Lege i Berlin. Efter den Holdning, Tyskland paa saa mange Maader indtager, sætte det sig netop uden for den frie sportslige Konkurrence. 56)

En anden konservativ folketingsmand Victor Pürschel svarede dog entydigt ja til, at staten skulle give tilskud til dansk deltagelse i Berlin. Sammenholder man Pürschels udsagn med Berlinske Tidendes positive holdning til Berlin må det formodes, at Christmas Møller har været rimeligt isoleret i det konservative folkeparti med sin negative holdning til Berlin-Legene.

Den nyvalgte socialdemokratiske folketingsmand, partisekretær Hans Hedtoft Hansen, der også var bestyrelsesmedlem i Dansk Arbejder Idræts-Forbund var imødekommende over for statsstøtte til idræt og sport.

Hvad Tilskud til den olympiske Repræsentation angaar, kan jeg give Tilslutning forudsat, at de Lege hviler paa et saa frit Grundlag, at den Idé-Kappesriden mellem alle Folk paa Jorden - ikke tilsidesættes. Forudsætningerne for Tilskuddet og Deltagelse maa derfor være, at Indbyderne overholder dette Princip. 57)

Sammenholdt med Christmas Møller en lidt mere forsigtig udtalelse, der muligvis kan skyldes, at DAI endnu ikke havde taget endelig stilling. Eventuelt har Hedtoft villet tage hensyn til Socialdemokratiets vanskelige rolle som regeringsparti.

Venstremanden, folketingsmand Arthur Jensen var generelt positiv over for statsstøtte, også til dansk deltagelse i Berlin. Stifteren af Det frie Folkeparti, folketingsmand, proprietær Vald. Thomsen ønskede ligeledes at støtte dansk deltagelse i Berlin, medens formanden for Retsforbundet folketingsmand dr. phil. Axel Dam af principielle grunde var afvisende over for statsstøtte til Staten uvedkommende Formaal. 58)

Formanden for den radikal rigsdagsgruppe undervisningsminister Jørgen Jørgensen var positiv i sin holdning til statsstøtte, men undlod i sit svar at komme ind på Berlin-spørgsmålet. Hvorvidt dette skete af hensyn til udenrigsminister P. Munch og dansk udenrigspolitik kan kun vanskeligt afgøres.

Politikernes udtalelser blev refereret i de fleste større aviser. I arbejderpressen blev især Christmas Møllers udtalelse hilst velkommen 59). I den sammenhæng undlod Arbejderbladet ikke at gøre opmærksom på Hedtofts mere forsigtige udtalelse vedrørende Berlin 60).

Hakoah - den jødiske idrætsforening - siger nej!

Den internationale arbejderbevægelse var allerede fra Hitlers magtovertagelse kritisk over for nazismen. I den olympiske bevægelse var der dog ikke ligefrem tætte bånd til arbejderbevægelsen. Diskussionerne i de enkelte landes olympiske komitéer om deltagelse eller ej ved legene i Berlin var udelukkende betinget af Nazisternes forhold til jøderne. I Danmark var der som omtalt indledningsvist én decideret jødisk idrætsforening Hakoah med ca. 160 medlemmer.

Hakoah var medlem af Dansk Idræts-Forbund, der ønskede dansk deltagelse ved de olympiske lege. Hakoah var i princippet nødsaget til at følge Dansk Idræts-Forbunds linie, hvilket komplicerede Hakoahs stillingtagen for en eventuel boykot. I august 1935 bragte Social-Demokraten en artikel om diskussionerne i Hakoah. Foreningens medlemmer var delt i to grupperinger. En yngre gruppe, der ønskede at danske jøder deltog i legene i Berlin. Gruppen repræsenterede størstedelen af de aktive udøvere. En ældre gruppe der anså boykot af de olympiske lege i Berlin som det eneste rigtige for danske jøder 61).

Foreningens ledere udtrykte sig i første omgang forsigtigt i spørgsmålet om deltagelse eller ej. Foreningens formand Hr. Schwartzmann skulle ifølge Social-Demokraten ved et møde i Mosaisk Trossamfund have udtalt følgende:

Jeg betragter Mellemværendet mellem Nazister og Jøder i Tyskland som et rent privat Mellemværende, som Danmark, og heller ikke danske Jøder paa nogen Måde kan blande sig i. Jøder i Danmark er Danske og skal føle sig som Danske, hvorfor en Dansk-Jødisk Idrætsmand ikke skal undlade at møde i Berlin, hvis der bliver kaldt

paa ham; vel at mærke, hvis andre Jøder i Verden beslutter at rejse til Berlin-Olympiaden. 62)

Lidt mere klar i sin formulering var bestyrelsesmedlemmet Emil Wassermann. For Wassermann var det en uafviselig betingelse for danske jøders deltagelse, at også de tyske jøder skulle kunne deltage ved legene 63). Det var samme Wassermann, der senere på året i november dukkede op til „Frisindet Kulturkamp“ protestmøde.

Iløbet af foråret 1936 blev det dog klart, at såvel formanden Hr. Schwartzmann som bestyrelsesmedlemmet Emil Wassermann havde fundet fodslag og arbejdede for en boykot. På forårets generalforsamling vedtoges det, at intet medlem af foreningen i tilfælde af udtagelse til de olympiske lege måtte rejse til Berlin og deltage. Denne vedtagelse beskrev Social-Demokraten som en stor sejr for Schwartzmann (64). Angiveligt skulle Hakoah største medaljehåb bryderen Abraham Kurland have været enig i denne afgørelse 65).

Hakoah blev den eneste forening inden for Dansk Idræts-Forbunds rammer, der boykottede legene. Dansk Arbejder Idrætsforbund, der var den vigtigste organisation inden for idrætten i modstanden mod legene i Berlin var ikke medlem af Dansk Idræts-Forbund. Til gengæld organiserede Dansk Arbejder Idrætsforbund langt fra alle arbejderidrætsforeninger eller klubber.

Arbejdernes Idrætsklub sender deltagere til Berlin

Uden for Dansk Arbejder Idrætsforbund stod Københavns største arbejderidrætsklub AIK. Arbejdernes Idrætsklub var allerede ved DAI's dannelse organiseret i Dansk Idræts-Forbund. Ved AIK's jubilæum i 1935 uddelte Dansk Idræts-Forbund hædersbeviser til formanden Einar Faxøe i overværelse af Social-Demokraten redaktør H.P. Sørensen, der deltog som en af de særligt indbudte 66). AIK vedkendte sig sit ståsted i arbejderbevægelsen, men valgte ved splitelsen i 1931 at forblive i Dansk Idræts-Forbund 67). En af grundene til at AIK valgte at forblive i Dansk Idræts-Forbund var utvivlsomt, at klubben organiserede en ræk-

ke af Danmarks dygtigste atleter. Dette er også en af de sandsynlige forklaringer på, at AIK ikke støttede arbejderbevægelsens boykot af legene i Berlin, endog selv om AIK medvirkede til kritisk at udbrede kendskabet til forholdene i Tyskland. Ved AIK's skærtorsdagsfest i 1936 vistes således skuespillet „En Præst gaar over“ af Alfred Bertold. Stykket, der af udenrigspolitiske grunde var blevet forbudt offentlig forevisning på teatrene, omhandlede kirkekampen i Tyskland og skildrede blandt andet de metoder som Gestapo betjente sig af 68).

Ved legene i Berlin deltog fire medlemmer fra AIK. De var alle atletikudøvere, og AIK var den danske klub der sendte flest atletikudøvere. Derudover deltog som særlig indbudt af Tyskland en af klubbens yngre medlemmer, der ville få *Lejlighed til at se en hel Del, som der kan drages Lære af.* 69)

I Arbejdernes Idræts Klubs medlemsblad nævnes Dansk Arbejder Idrætsforbunds boykotbestrebelse overhovedet ikke.

Dansk Arbejder Idrætsforbund siger nej!

Dansk Arbejder Idrætsforbund havde siden starten i 1929 organisatorisk været knyttet til Socialistisk Arbejder Sports Internationale, der var udsprunget af den socialdemokratiske orienterede Socialistisk Arbejder Internationale. De ideologiske og strategiske uoverensstemmelser mellem socialdemokrater og kommunister gjorde sig også gældende inden for sportens verden. Som et redskab for den Sovjetstyrede kommunistiske bevægelse havde den kommunistiske internationale oprettet Røde Sport Internationale 70). Sidstnævnte bevægelse kom aldrig til at spille en rolle i Danmark. Det var derfor belejligt for den kommunistiske bevægelse i Danmark og Arbejderbladet, at den kommunistiske internationale i 1930'erne forlod sit ultraradikale ståsted, hvor socialdemokrater var blevet karakteriseret som socialfascister, og i stedet formulerede tanken om henholdsvis enhedspartier, enhedsfront og folkefront. Alt sammen et resultat af en ny orientering i bekæmpelsen af fascismen.

Den 30. november og 1. december afholdt Socialistisk Arbejder Sports Internationale konference i Prag og godkendte der, at der fremover skulle samarbejdes med Røde Sports Internationale. Målet med samarbejdet var især at bekæmpe legene i Berlin. Den på mødet vedtagne resolution indeholdt blandt andet følgende afsnit:

Landskonferencen hilser SASIs og RSIs indledede Aktion mod Hitler-Olympiaden i Berlin. Og den forpligtiger de SASI tilsluttede Forbund med den største Kraft og den stærkeste Energi at gaa ind i denne Kamp. 71)

Resolutionen betød, at såvel socialdemokrater som kommunister i Danmark fremover aktivt kunne slutte op bag DAI. I praksis betød dette, at Arbejderbladet fremover blev meget grundig i dækningen af arbejderidrætten, og på et tidspunkt agiterede for en selvstændiggørelse af DAI i forhold til Socialdemokratiet 72).

Vedtægelserne fra konferencen i Prag blev fulgt op i Nytårshilsenen fra hovedledelsen for Socialistisk Arbejder Sports Internationale:

I det kommende Aar er den store Opgave ikke alene for vort Forbund, men for hele Internationale, for Forbundene i alle Lande, at bekæmpe Hitlers Olympiade og dermed Fascismen overhovedet. Forrest i denne Front af de socialistiske Partier maa Arbejder-Idrætsmanden staa. 73)

Et andet vigtigt skridt var at forberede sig til den store Arbejder-olympiade i Antwerpen i 1937. På dette tidspunkt vidste man endnu ikke, at der ville blive taget initiativ til afholdelsen af alternative olympiske lege i Barcelona.

Selv om det allerede ved årsskiftet var klart, at DAI ville beslutte sig for en boykot af de olympiske lege i Berlin, blev den endelige afgørelse først truffet på et hovedbestyrelsesmøde i maj 1936. Hovedbestyrelsen vedtog følgende resolution:

Dansk Arbejder-Idrætsforbunds Hovedbestyrelse gentager sin tidligere udtalte Henvendelse til danske frihedselskende Mennesker om at undlade deltagelse i Olympiaden i Berlin.

Et System som det nazistiske, der kvalificerer Mennesker efter Race og politisk Overbevisning, fortjener ikke at kunne reklamere med Værtskabet for de olympiske Leger, der i selve

deres Idé hviler paa Anskuelser, som det herskende Styre i Tyskland ikke anerkender.

Dansk Arbejder-Idrætsforbund slutter sig derfor til den af Arbejderbevægelsens internationale Organisationer udtalte Protest mod Olympiaden i Berlin.

Vi opfordrer alle Idrætsmænd til at undlade Deltagelse i Olympiaden, der i sin Opbygning er planlagt og vil blive udnyttet som et storstilet Propagandafelttog for den tyske Nazisme. 74)

Blandt hovedbestyrelsens medlemmer var formanden Chr. Brun, politikerne H. Hedtoft-Hansen og H. C. Hansen samt DAI's sekretær N. Spelmann. En vigtig opgave for DAI blev at få sat handling bag ordene. Det skulle vise sig, at der i løbet af foråret bød sig en mulighed herfor.

Barcelona, arbejderidrætten og den spanske tragedie

Ved udgangen af 1935 var det tydeligt, at de fleste landes olympiske komitéer ville beslutte sig for en deltagelse ved legene i Berlin. Modstanderne i de respektive lande påbegyndte derfor et samarbejde for at føre kampen over en bred front. I U.S.A. dannedes den anti-olympiske komité „Comittee on fair play in sport“. I november fik denne komité en underafdeling i Paris og for at samle bredt blev der indkaldt til et internationalt møde i Paris, hvor sigtet skulle være dannelsen af en international anti-olympisk komité 75). Det første møde blev holdt den 7. og 8. december og var uden dansk deltagelse. På mødet besluttede man, at arbejde for forlæggelsen af de olympiske lege 76).

Foreløbig var der i Danmark blevet etableret en komité ved „Frisindet Kulturkamp“ møde i november. Komiteen havde sendt et støttetelegram til den amerikanske fair play komité i forbindelse med diskussionerne ved U.S.A.'s Amatør Atletik Unions kongres 77). Efter DAI's nej til deltagelse i de olympiske lege i Berlin knyttedes modstanderne tættere til den internationale bevægelse i Paris.

Den 6. og 7. juni blev der påny afholdt en konference i Paris. Denne gang deltog den amerikanske komité til forlæggelsen af olympiaden med dommer Mahoney i spid-

sen. Danmark var angiveligt repræsenteret af dirigenten fra „Frisindet Kulturkamp“ november-møde polarforskeren Peter Freuchen 78). De danske aviser refererede ikke videre udførligt fra mødet. I Social-Demokraten kan man den 18. juni læse, at Peter Freuchen var blevet standset af det tyske grænsepoliti, da han var på vej til Paris til et møde om menneskerettigheder. Organisationen „Groupe interparlementaire pour la defense des droits du peuple et de ses élus“ brugte samme adresse som den europæiske fair play komité 79), så det er sandsynligt, at Freuchen har deltaget i mødet.

På mødet, hvor tolv lande deltog, blev det besluttet at man skulle arbejde for at arrangere en form for folke-olympiske lege i Barcelona 80). Aktiv i dette arbejde var som omtalt dommer Mahoney. Det var ikke tilfældigt at valget faldt på Barcelona, da det var denne by, der var den stærkeste konkurrent til Berlin ved nomineringen i 1931.

Med den spanske regerings støtte besluttede Barcelona sig for at arrangere et verdensstævne som et modstykke til de olympiske lege i Berlin. I slutningen af juni havde deltagere fra følgende lande givet tilsagn: Frankrig, Canada, Polen, Palæstina, Danmark, Norge, Sverige, Holland, U.S.A., England og Rusland 81). Spanien havde siden overgangen til demokrati i 1931 oplevet en stærk konfrontation mellem højre og venstrekræfter i det politiske system. Februar 1936 havde den venstreorienterede, men legalt valgte folkefront overtaget regeringsmagten. Det var således som et led i den interne spanske politiske kamp, at folkefrontsregeringen bakkede op bag Barcelona-legene som en anti-nazistisk manifestation. Faktisk valgte regeringen, at kanalisere de midler den tidligere regering havde bevilliget til spansk deltagelse ved legene i Berlin over til afholdelsen af verdensstævnet i Barcelona.

En overgang så det ud til, at der fra Danmark blot ville deltage med skakspillere, da Dansk Arbejder Idrætsforbund fandt det for dyrt og vanskeligt at sende deltagere. Men det var netop den store imødekommethed fra den spanske regering, der gjorde det muligt at sende danske idrætsmænd til Barcelona.

Den 13. juli besluttede Dansk Arbejder Idrætsforbund at sende 8 idrætsmænd til Barcelona, fire bokserere og fire letatletikfolk. Holdet blev ledet af forbundets sekretær N. Spelmann, der samtidig skulle berette til Social-Demokraten 82). Spelmann fik meget at skrive hjem om, men det kom ikke til at handle om idræt.

Stævnet skulle starte den 19. juli med en kæmpe anti-nazistisk demonstration, den dag - man kan sig næsten med skæbnens ironi - højrefløjen med general Mola og Franco i spidsen besluttede sig for kup-forsøget mod republikken. Verdensstævnets motto „For Folkefrihed og Verdensfred“ drukkede i den spanske tragedie og kom aldrig til verdenspressens spalter. Den 19. juli omtalte Social-Demokraten under overskriften „Arbejder-Idrættens Demonstration i Barcelona i Dag“ åbningen af legene, men dagen efter var såvel Social-Demokratens som de øvrige danske avisers forsider fyldt med reportage om kuppet i Spanien. Det kup, der indvarslede tre års borgerkrig.

I de følgende dage berettedes der i såvel Arbejderbladet som Social-Demokraten om de danske idrætsmænds skæbne i Barcelona. Barcelona holdt stand mod kuppet, og via den franske regering fik man sendt de danske idrætsmænd med skib fra Barcelona til Frankrig. Som øjenvidner til kupforsøget og revolutionen havde de danske idrætsmænd med N. Spelmann meget at fortælle, da de kom tilbage til Danmark. N. Spelman holdt flere foredrag om folke-rejsningen i Barcelona mod kupmagerne. Der var blevet taget en del fotografier af begivenhederne, men alt dette falder uden for denne artikels rammer.

Den hellige ild, åbningen og den danske presses reaktioner

De olympiske sommerlege skulle foregå de to første uger i august. Danmark sendte 135 aktive. Den hidtil største repræsentation. Den tyske olympiske komité havde set sig nødsaget til at begrænse pressens deltagelse i legene. Der blev kun stillet et vist antal pressekort til disposition for hvert land.

Danmark fik tildelt 15 som blev fordelt af et udvalg under den danske presses fællesråd. Følgende fik et officielt kort: Aftenbladet; Berlingske Morgenavis; B.T.; Dagens Nyheder; Ekstrabladet; Politiken; Idrætsbladet; Den konservative Generalkorrespondance; Radikale Venstres Korrespondance Bureau; Venstres Pressebureau; Aalborg Stiftstidende; Redaktør Robert Eddy, Hillerød; Redaktionssekretær Thor-Møller; Randers Amtsavis" og journalist Arnold Richard Nielsen 83).

Arbejderbevægelsens aviser fik ikke tildelt noget officielt pressekort. Men såvel Arbejderbladet som Social-Demokraten bragte artikler om idrætsbegivenhederne ved legene i de to uger de foregik. Social-Demokraten sportsredaktør Seier Larsen var ligeledes Danmarks Radios idrætskommentator. Han valgte ikke at tage til Berlin for at dække legene. Om det var for at boykotte legene, som flere har antydnet 84), står uklart. Seier Larsen berettede ikke selv derom. Begivenhederne i Berlin dækkedes i Social-Demokraten af en journalist, der skrev under mærket X. Helt sikkert er dog, at Seier Larsen med sit afbud beredte vejen for Gunnar „Nu“ Hansens gennembrud som sportskommentator.

Den tyske organisationskomité havde taget initiativ til, at legene ved åbningen symbolsk skulle knytte forbindelsen til det antikke Grækenland. Det var blandt andet derfor, man fandt på idéen med fakkelfstafetten fra Olympia til Berlin. Den første stafet blev i Grækenland velsignet af en biskop. Til dette lod Social-Demokraten i forbindelse med en karrikatur-tegning deraf Zeus udsige:

Er Menneskene da splittergale? Her lader den en af Jehovas Præster velsigne min Flamme, inden den bliver sendt til Odin. 85)

Selve fakkelfstafetten blev ikke en så harmløs begivenhed, som man umiddelbart kunne have forestillet sig. Til lejligheden havde tyskerne fået fremstillet en agitationsplakat for det olympiske fakkelløb. På plakaten var en del af Tjekkoslovakiet medregnet til Det Tredie Rige. Den tjekkoslovakiske regering protesterede mod at tjekkoslovakiske områder blev betegnet som tyske 86), men valgte alligevel - givet vis for føje tyskerne - at lade

fakkelfstafetten gå igennem Prag. På grund af folkestemningen blev det nødvendigt med politibeskyttelse af fakkelløberen. I forbindelse med løbet blev der afholdt demonstrationer og forretningsvinduer, hvor plakaten var ophængt, blev knuste 87). Også i Wien førte fakkelfstafetten til demonstration. Denne gang var der dog tale om pro-nazistiske demonstrationer og optøjer. Ifølge Deutsches Nachrichtenbüro var der tale om marxistiske demonstrationer, hvor imidlertid:

Demonstranterne camouflerede sig ved at understøtte nationalsocialistiske Kamptraab, sandsynligvis for at faa nationalsocialistisk sindede Dele af Befolkningen til at slutte sig til dem. De fordelte i stort Omfang marxistiske Flyveblade. 88)

Ved åbningen den 1. august ankom faklen til det olympiske stadion i Berlin. Den danske presse overværede åbningsceremonien, der tilsyneladende gjorde et stort indtryk på alle de tilstedeværende 89). Mest begejstret var Mr. Smile, der i såvel Politiken som Idrætsbladet i begejstrede vendinger roste arrangementet. I Politiken, som også Den Gyldenblonde rapporterede til, betegnedes åbningen som et overvældende skuespil. I Idrætsbladet skrev Mr. Smile blandt andet følgende:

Indvielsen var en Oplevelse, et Æventyr. Ingen af os Danske tør vel haabe paa Guldmedailler, maaske næppe paa en Placering for vore Deltagende Idrætsmænd. Men vi glæder os af Hjertet over at de har faaet disse Dage i Berlin ud af deres Idræt. Om blot det gik Verden over, som det gaar her - Kampinstinkterne vakte, skælvende i deres Trang til at blive sluppet løs, Mennesker fra Alverden parat til at give sig fuldt og helt for at besejre. Men intet Blod, intet Had.. 90)

Berlingske Tidende bragte en længere artikel om det danske olympiadeholds hjertelige modtagelse i det festlige Berlin. Ved modtagelsen på Rådhuset samledes de danske deltagere i en stor sal med Hitlers buste, hvor man tog opstilling. På byen Berlins vegne blev danskerne som Tysklands nabo budt særlig velkommen som venner og frændre. Efter den danske generalsekretær Peter Jægers takketale, trådte Niels Bukh frem og intonerede „Der er et yndigt land“, som alle

tilstedeværende sang med på, medens fanerne sænkedes 91).

I sin artikel om åbningshøjtideligheden valgte Ejnar Blach at fokusere på det franske hold og på Hitler. En underoverskrift fortalte at *Da Hitler ankom til Stadion holdt det op med at regne*. Hovedoverskriften til artiklen lød *Frankrigs Olympiade-Hold mødte Hitler med nazistisk Hilsen*. En hilsen, der i artiklen betegnedes som en venskabelig demonstration i serien af festlige indslag 92). Demonstrationen var måske mere end en venlig handling. Som omtalt sendte Frankrig også den største delegation til anti-olympiaden i Barcelona; en handling, der sikkert ikke har bekommet Frankrigs Olympiske Komité vel.

Generelt var de store Københavneraviser af borgerlig observans meget positive i dækningen af åbningsceremonien, kun Nationaltidendes Kronika mente, at iscenesættelsen var for meget for en dansker. At åbningsceremonien mere var en politisk manifestation end en sportsbegivenhed. Kronika fandt det således ikke i orden, at de landes deltagere, der heilede, fik det største bifald 93). Dette synspunkt blev fulgt op i et interview med en østrigsk deltager. På spørgsmålet om, hvorfor østrigerne havde benyttet Nazihilsenen, svarede deltageren at dette blot var naturligt. Til det efterfølgende spørgsmål om, at dette så skulle forstås, som om de fleste østrigske deltagere også var nationalsocialister svarede deltagerne spontant og overbevisende: *Ja uden tvivl, alle!* 94)

I modsætning til Politiken, Idrætsbladet og Berlingske Tidende var Social-Demokraten og Arbejderbladet mindre begejstrede. Allerede inden åbningen havde Arbejderbladet omtalt Danmarks hold under overskriften *En beskæmmende Liste*. 95) Åbningsceremonien betegnedes af en privat meddeler til Arbejderbladet på følgende måde:

Dr. Diem har udtalt at den ellefte Olympiade skulle afholdes i nazistisk Aand, og ingen tvivl om, efter at have overværet Aabningshøjtideligheden, at dette er sket Fyldest. Mage til Hysteri som udfoldede sig paa Stadion skal man lede længe efter. 96)

Social-Demokraten var lidt mere afdæmpet i sin kritiske stillingtagen til legene. Den 1.

august beskrives, hvorledes racespørgsmålene indtil videre vil hvile, samt at arrangementet har til hensigt at imponere verden. Om Berlin skrev Social-Demokraten i forbindelse med åbningsceremonien: *Man mindes saglig Potemkim, naar man i disse Dage kommer rundt i Byen* 97). Om danskernes hold stod: *Mange af de øvrige Hold gjorde tysk Hilsen, Danskerne nøjedes med høfligt at tage Kasketten af.* Artiklen sammenfattedes på følgende måde:

Under hele Højtideligheden havde Begejstringen raset fra Stadions Tilskuerpladser, og bag denne hørte man omtrent ustandselig Orkestrets dumpe Rytmer fra Militærmarcherne. Gang paa Gang fløj Hænderne ud til den tyske Hilsen, og Gang paa Gang lød Horst Wessels-Sangen. Alligevel er det nu Olympiefanen, der vajer højest over Berlin og det tredje Rige, og den gamle Grækens Ord der gælder - i fjorten Dage. 98)

Ud over det danske olympiske hold deltog Niels Bukh med et opvisningshold som repræsentant for den danske folkelige idræt. Niels Bukhs hold var officiel repræsentant for De Danske Skytte-Gymnastik- og Idrætsforeninger, der således ikke tog afstand fra legene i Berlin. Faktisk var flere i gymnastikkredse imponerede over Nazi-Tysklands måde at forbinde det legemlige med ungdomopdragelsen. I Højskolebladet, hvor deltagelsen i legene ikke blev debatteret, kunne man i en kommentar til gymnastikopvisningerne ved legene læse følgende af Kr. Kristensen:

Tyskerne selv førte 4.000 Gymnaster frem paa Stadion paa én Gang. Hos Tyskerne er Idræt og Gymnastik blevet et uundværligt Led i det folkelige og nationale Genrejsningsarbejde. En dansk Højskolelærer kan nok falde i Tanker ved at blive sat over for denne Kendsgerning. Det er snart 100 Aar, siden P.H. Ling døde, og hvor langt er vi ikke endnu fra opfyldelsen af Lings Drøm? 99)

De kulturradikales angreb på Niels Bukh er tidligere blevet omtalt. Opvisningen i Berlin var en publikumsmæssig succes, der fik flot omtale i såvel Politiken som Berlingske Tidende 100). Arbejderbladet derimod benyttede lejligheden til påny at angribe Niels Bukh, der ofte havde udtrykt sympati over for udviklingen i Tyskland. Under overskriften *Niels Bukh ønsker fasci-*

stisk Diktatur i Danmark ønskede Arbejderbladet statsstøtten taget fra Ollerup Gymnastikhøjskole 101). Niels Bukhs sympati for en række af begivenhederne i Tyskland var allerede dengang stærkt debatteret. I et interview med Flensborg Avis forholdt Niels Bukh sig selv direkte til denne problemstilling. Han udtrykte sympati for det samfund, der opdrog folk til orden, dygtighed og fællesskabsfølelse. Den tyske model var ifølge Bukh imidlertid ikke overførbart til danske forhold. Dog var han overbevist om, at også den danske ungdom ligesom ungdommen i andre lande havde behov for fællesskabsfølelse, orden, disciplin og dygtiggørelse 102).

Sideløbende med de olympiske lege havde de tyske arrangører organiseret flere internationale ungdomslejre. Stud. mag. Erik Aggerholm deltog i en international studentelejr. Til den sønderjyske avis Hejmdal berettede han, hvorledes Rigssportsfører von Tschammer und Osten havde holdt det mest interessante foredrag om den militære sammenhæng med sportsopdragelsen i Tyskland. Et foredrag studenten iøvrigt opfattede som aldeles upolitisk 103).

Lederen af den 30 mand store danske gruppe i den internationale ungdomslejr H. Müller-Christiansen udtrykte stor glæde over at have deltaget i en sammenhæng af så stort format og betydning 104).

Ved legenes afslutning var mønsteret for den danske presses vurdering den samme som før legene og ved legenes åbning. Enkelte af de tilstedeværende journalister modererede dog deres begejstring en smule, i og med at begivenhederne kom lidt på afstand. Generelt var dette især, fordi de tilstedeværende syntes, den teatermæssige iscenesættelse af åbningen og afslutningen havde domineret for meget. Mest direkte i sin kritik var Axel Lundquist i en artikel med overskriften *Idrættens Skæbnetime* i Idrætsbladet september 1936, hvor han kritiserede, at det sportslige, idrætsglæden og idrætsånden havde fyldt for lidt. En klar afslørende mangel på sportslig forståelse var de overskrifter, hvor det meddeltes at tyske idrætsmænd havde strålende resultater. Lundquist skrev:

Læg dog vel Mærke til, at Overskrifterne ikke først og fremmest omhandlede Idrætsresultaterne, men derimod de „Førere“, i hvis Paasyn, de var opnaaet. „For Øjnene af Blomberg.“ „I der Führer's Nærværelse“ ..o.s.v. 105)

En direkte kritik af nazismen og de olympiske lege var der dog sjældent tale om. Og da Idrætsbladet i februar 1937 bad læserne meddele om deres største idrætsoplevelse i 1936, var de olympiske lege absolut den begivenhed, der på en positiv måde fik mest omtale. Og dette lige fra svømmepigernes medaljer til legenes iscenesættelse 106).

Lige netop svømmepigernes gevinster var den eneste begivenhed under legene, der efterfølgende blev genstand for en større diskussion. Lille henrivende Inge var blot tolv år, da hun vandt sin medalje. Såvel i Dansk Idræts-Forbund som i Højskolebladet kom det efterfølgende til en diskussion om det betimelige i at lade børn deltage i konkurrencer på højeste niveau 107).

Angsten for Tyskland - det officielle Danmark og de olympiske lege

Den danske boykot-bevægelse havde ikke overvældende succes. Enkelte kunstnere undlod at deltage i kunstnerkonkurrencen. Den jødiske idrætsforening Hakoahs boykot betød, at en eller to dygtige brydere ikke deltog i legene. I Idrætsbladet kunne man i enkelte artikler læse, at vanskelighederne med at skaffe penge til de danske deltagerne skyldtes den vedvarende kritik af, at det var Nazi-Tyskland, der stod bag legene 108). Om dette var polemik, søforklaringer eller noget helt tredje kan vanskeligt afgøres. Da deltagerne skulle afsted var pengene i al fald til stede.

Danmarks Olympisk Komite sendte det hidtil største antal deltagere til de olympiske lege i Berlin. De ansvarlige ledere burde på det pågældende tidspunkt være vidende om, hvad der foregik i Nazi-Tyskland. Den danske Presse informerede om koncentrationslejre, jødeforfølgelse og forfølgelsen af arbejderbevægelsen. Ud over arbejderpressen bragte Politiken artikler derom. På den anden side var Danmarks

Olympisk Komité gennem den internationale olympiske komité og som svar på en direkte henvendelse - fra prins Axel - blevet forsikret om, at de olympiske regler ville blive overholdt ved legene i Berlin.

Med vor viden i dag kan beslutningen om at deltage forekomme naiv, reaktionær eller - set i lyset af nazismens forbrydelser - grotesk. Dog var den danske olympiske komités holdning alt andet end enestående. Faktisk deltog de fleste af verdens lande i legene i Berlin, hvilket ydermere skete i overensstemmelse med langt de fleste landes regeringer. Havde enkelte regeringer en kritisk holdning til Nazi-Tyskland var denne i 1936 som regel endnu ikke officielt formuleret. For nabolandet Danmark gjorde en række specielle forhold sig gældende.

1864 mistede Danmark Slesvig-Holsten i krigen mod Preussen. Efter Preussens sejr over Napoleon den 3. og Tyklands samling i 1871 blev dansk udenrigspolitik helt bestemt af angsten for Tyskland. Med Tysklands nederlag i 1918 forsvandt denne angst, men allerede med Hitlers magtovertagelse i 1933 var situationen den samme som før første verdenskrig. Man sagde, at igen sled den tyske gesandt udenrigsministeriets trapper for at klage over den mindste tysk-fjendtlige bemærkning, og igen måtte ansvarlige danske politikere sørge for, at Tyskland ikke skulle kunne finde et påskud til at blande sig i danske forhold (109).

Siden 1929 havde Danmark været ledet af en socialdemokratisk-radikal koalitionsregering. Statsminister var socialdemokraten Thorvald Stauning, udenrigsminister den radikale P. Munch. Socialdemokratiet havde tætte forbindelser til det tyske socialdemokrati, som ved Hitlers magtovertagelse blev forbudt og undertrykt. Vi har set, hvorledes den socialdemokratiske presse tog afstand fra udviklingen i Tyskland og fra deltagelsen i de olympiske lege. Vi har også set at avisen Social-Demokraten i sit ordvalg var knap så radikal i sin afvisning som det kommunistiske Arbejder-bladet. Dette var givetvis et udtryk for det dilemma, det var for et anti-nazistisk parti at være et regeringsparti, der måtte tage hensyn til angsten for Tyskland.

Reelt blev det udenrigsminister P. Munchs opgave at tackle angsten for Tyskland i perioden fra Hitlers magtovertagelse til Danmarks besættelse. P. Munch vidste at en ny stormagtskonflikt kunne opstå, og at Danmark i et sådant tilfælde ikke kunne vente hjælp ude fra. Han skulle efter sigende i dybt mismod have arbejdet for, at Danmark skulle holdes uden for alle opgør (110). I forbindelse med Hitlers magtovertagelse udtalte P. Munch på et pressemøde med danske journalister en advarsel *mod en altfor lidenskabelig Partitagten over for Hitlerfolkene. Det gavner aldrig at være altfor ubehagelig over for Folk, man maaske senere skal til Forhandlingsbordet med.* (111)

Pressen var ikke entydig lydhør over for udenrigsministerens henstilling. P. Munch fik utallige tyske henvendelser og klager både fra den tyske gesandt, gennem den danske gesandt i Berlin og den danske konsul i Flensborg. Tyskerne blev underhånden orienteret om, at regeringen havde gjort, hvad den formåede for at retlede pressen, og at Stauning personlig havde tilrådet sit eget partiorgan forsigtighed. Men åbent kunne regeringen ikke vedgå det, og udlandet måtte forstå, at danske socialister ikke kunne være imødekommende over for nazismen.

Det har ikke været muligt i de skrevne fremstillinger at finde officielle tilkendegivelser vedrørende de olympiske lege i Berlin. Generelt var det P. Munchs opfattelse, at Danmark ikke skulle blande sig i andre landes indre politiske forhold, så dette har givetvis også været regeringens holdning vedrørende de olympiske lege. Tættest en kommentar til den indre udvikling i Tyskland kommer Munch, da han i marts 1936 om den tyske propaganda udtalte: *den ... tager i Almindelighed Former, der ikke er egnede til at paavirke nordisk Mentalitet.* (112)

Som det fremgik af diskussionen vedrørende statsstøtte til idrætten i Danmark var denne i 1936 endnu blot i sin vorden. Dansk Olympisk Komité fik ikke statsstøtte, så midlerne til de danske deltagere måtte komme andetstedsfra. Den danske regering kunne således ikke aktivt medvirke til at fremme eller hæmme dansk deltagelse ved legene. Noget som var tilfældet i Sverige,

hvor regeringen ydede direkte støtte til de svenske deltagere i de olympiske lege 113).

Det officielle Danmarks holdning var således en ægte radikal løsning. Man støttede ikke aktivt - økonomisk - dansk deltagelse, men misbilligede på den anden side heller ikke deltagelsen i de olympiske lege, fandt den muligvis endog fordelagtig for Danmark - uagtet den ubehagelige iscenesættelse.

Til gengæld støttede det ene regeringsparti - Socialdemokratiet - mere eller mindre aktivt og mer eller mindre åbent arbejderbevægelsens forsøg på gennem offentligheden at få etableret en boykot af de olympiske lege. En boykot, der aldrig blev til noget, men et forsøg, der midt under pesten over Europa, tjente bevægelsen til ære.

Noter:

- 1) Gunnar Hansen og Vagn Hansen: *Olympiadebogen*. London - St. Moritz. Samlerens Forlag Kbh. 1948, s. 4.
- 2) Se bl.a. følgende:
 - Friedrich Bohlen: *Die XI Olympischen Spiele Berlin 1936. Instrument der innen- und außenpolitischen Propaganda und Systemsicherung des faschistischen Regimes*. Köln 1979
 - Duff Hart-Davis: *Hitler's Games. The 1936 Olympics*. London 1986
 - Allen Guttmann: *The Olympics. A History of the Modern Games*. Illinois 1992
 - Arnd Krüger: *Die olympische Spiele 1936 und die Weltmeinung*. Berlin 1972
 - R. D. Mandell: *The Nazi Olympics*. Illinois 1987 (1971)
- 3) Per Olov Holmäng: *Idrott och utrikespolitik. Den svenska idrottsrörelsens internationella förbindelser 1919-1945*. Göteborg 1988
- 4) *Danmarks Olympiske Komité, 1905-1980*. Redigeret af Gunnar Hansen og Elo Tostenæs. Udgivet i anledning af 75-års jubilæet 1980.
- 5) Herbert Sander, Evald Andersen og Gunnar Hansen: *Dansk Idræt gennem 50 Aar*. Kbh. 1946, s. 216.
- 6) Etenkelt tilløb til en undersøgelse er lavet i en studenteropgave i Humanistisk Idrætsteori 1 ved Danmarks Højskole For Legemsøvelser. Se dertil Frank Lambreth, Kasper Hjulmand, Allan Jakobsen: *Idræt og politik i relation til den Olympiske bevægelse, med specielt henblik på de Olympiske Lege i Berlin 1936*. (1993)
- 7) Axel Lundquist Andersen, Jørgen Budtz-Jørgensen, Vitus Gay (red.): *Dansk Sportsleksikon* bd. 1 Kbh. 1945, s. 488.
- 8) Allan Guttmann opus cit., s. 53.
- 9) *ibid.*
- 10) *ibid.* s. 58.
- 11) Meddelelser fra Danmarks Olympiske Komité 1935, Nummer 25, s.1.
- 12) *ibid.*, s.2.
- 13) De Olympiske Lege. Informationer. Udgivet af organisations-Komitéen for den XI Olympiade, Berlin 1936. Berlin 15. November 1935, s.1.
- 14) Se Guttmann opus cit.
- 15) Se Meddelelser fra Danmarks Olympiske Komité Maj 1935, Nummer 19, s.1.
- 16) *Arbejderrevolusion*, august 1933, nr. 10.
- 17) *Arbejder Idræt*, nr. 1 1934.
- 18) *Arbejder Idræt* nr. 2 1934.
- 19) *ibid.*
- 20) Se hertil Jørn Hansen: *Fagenes Fest - Arbejderkultur og Idræt*. I: Idræts historisk Årbog 1991, samt Ebbe Hansen: *Arbejderidrætten i Danmark 1929-1943*. I: Den Jyske Historiker nr. 19-20 1981.
- 21) *Arbejder Idræt*, nr.6 1934, s.6.
- 22) *ibid.*, s.11.
- 23) Fra november 1936 begyndte DAI igen at udgive trykte meddelelser og i 1937 udkom påny et medlemsblad for DAI's medlemmer.
- 24) *Arbejder idræt*, nr.3 1935, s.11.
- 25) *Kulturkampen* redigeret af Jørgen Jørgensen, nr.2 1935.
- 26) *Politiken* 11 februar 1935, her citeret fra Carl Erik Bay: Socialdemokratiets stilling i den ideologiske debat i mellemkrigstiden. GMT 1973, s.203.
- 27) Se Carl Erik Bay opus cit., s. 204-205.
- 28) Hans Bendix: *Urolig Sommer*, 1970, s. 154; her fra Carl Erik Bay opus cit. s.213.
- 29) Se "Skolen til demokrati" og "Arme Stræk" i *Kulturkampen* nr. 6-7 19938.
- 30) *Kulturkampen* nr. 4 1935.
- 31) *ibid.*, samt *Social-Demokraten* 25. september 1935.
- 32) *Kulturkampen* nr. 4., 1935, s. 31.
- 33) *Social-Demokraten* 21. november 1935, *Politiken* 21 november 1935, *Berlingske Tidende* 21. november 1935.
- 34) *Politiken* 22. november 1935.
- 35) *Social-Demokraten* 22 november 1935.
- 36) *Kulturkampen* nr. 5 1935. Resolutionen blev også bragt i *Social-Demokraten* 24. november 1935.
- 37) *Politiken* 22 november 1935.
- 38) Dansk Li teraturhistorie bd. 7. *Demokrati og kulturkamp 1901-45*, redigeret af Gunhild Agger m.fl., København 1984, s. 243.
- 39) *Politiken* 23. november 1935.
- 40) *Kulturkampen* nr. 5 1935, s.20.
- 41) Meddelelser fra Danmarks Olympiske Komité November 1935, Nummer 25, s. 3.
- 42) Meddelelser fra Danmarks Olympiske Komité December 1935, Nummer 26, s. 1.
- 43) *Kulturkampen* nr. 2 1936, s. 2.
- 44) *ibid.*, s. 3.
- 45) *Kulturkampen* nr. 3 1936, s. 22.
- 46) *Social-Demokraten* 1. august 1936.
- 47) *Kulturkampen* nr. 3 1936, s. 28.

- 48) Jul for Sports mænd 1935. Mr. Smiles Julenummer. Red. Emil Andersen, s. 38.
- 49) *Politiken* 4. og 5. december 1935.
- 50) *Social-Demokraten* og *Arbejderbladet* 3.-6. december 1935.
- 51) *Idrætsbladet* nr. 50 12/12 1935, s. 12.
- 52) *ibid.* nr. 51 19/12 1935, s. 12.
- 53) *ibid.* nr. 2 9/1 1936, s. 5.
- 54) *ibid.* nr. 7 19/2 1936.
- 55) *Idrætsbladets Julenummer 1935*. Redigeret af Harry Bendixen, s. 29.
- 56) *ibid.*
- 57) *ibid.*, s. 30.
- 58) *ibid.*
- 59) *Social-Demokraten* 11. og 13. december 1935.
- 60) *Arbejderbladet* 12. december 1935.
- 61) *Social-Demokraten* 21. august 1935.
- 62) *ibid.*
- 63) *ibid.*
- 64) *Social-Demokraten* 3. april 1936.
- 65) Jvf. hertil den tidligere omtalte studenteropgave Frank Lambreth m. fl. opus cit.
- 66) Arbejdernes Idrætsklub *Medlemsbladet* nr. 9 1935, s. 2
- 67) Om splittelsen se Jørn Hansen: *Fagenes Fest* opus cit.
- 68) Arbejdernes Idrætsklub *Medlemsbladet* nr. 3 1936, s. 4. Angående forbudet mod skuespillet se Carl Erik Bay opus cit., s. 192.
- 69) Arbejdernes Idrætsklub *Medlemsbladet* nr. 6 1936, s. 1 og nr. 11 1936, s. 2.
- 70) Se Jørn Hansen: *Fagenes fest* opus cit.
- 71) *Arbejderbladet* 6. december 1935.
- 72) *ibid.* 28 maj 1936.
- 73) *Social-Demokraten* 29. december 1935.
- 74) *ibid.* 27. maj 1936 og *Arbejderbladet* samme dag.
- 75) *Social-Demokraten* 23. november 1935.
- 76) *ibid.* 7. december 1935.
- 77) *Arbejderbladet* 6. december 1935.
- 78) *ibid.* 16. maj 1936.
- 79) Arnd Krüger opus cit., s. 187.
- 80) R.D. Mandell opus cit., s. 81.
- 81) *Social-Demokraten* 28. juni 1936.
- 82) *ibid.* 14. juli 1936.
- 83) Meddelelser fra Danmarks Olympiske Komité December 1935, Nummer 26, s. 2.
- 84) Se bl.a. Eivind Samuelsens portræt af Gunnar Hansen: *Hans stemme vil leve* i Fyns Stifttidende 6. januar 1993.
- 85) *Social-Demokraten* 22. juli 1936.
- 86) *Arbejderbladet* 18. juli 1936. Det forkerte kort blev ligeledes anvendt i indledningspassagen til Lena Riefenstahls storslåede film om Olympiaden 1936.
- 87) *Social-Demokraten* 31. juli 1936.
- 88) Her citeret fra *Social-Demokraten* 31. juli 1936.
- 89) I kildesamlingen: *Die Olympiade Berlin 1936 im Spiegel der ausländische Presse*, udgivet af Jürgen Bellers, Münster 1986 findes en samling udklip fra danske aviser vedrørende åbningen og selve legene.
- 90) *Idrætsbladet* nr. 32 6/8 1936
- 91) *Berlingske Tidende* 1. august 1936.
- 92) *ibid.* 2. august.
- 93) *Nationaltidende* 2. august, her fra Jürgen Bellers opus cit.
- 94) *ibid.* 4. august.
- 95) *Arbejderbladet* 19. juli 1936.
- 96) *ibid.* 4. august.
- 97) *Social-Demokraten* 2. august 1936.
- 98) *ibid.*
- 99) *Højskolebladet* nr. 36 4. september 1936, s. 570. Vedrørende den manglende omtale af boykot-diskussionen er Højskolebladet 1935 og 1936 gennemset.
- 100) *Politiken* og *Berlingske Tidende* 5. august 1936.
- 101) *Arbejderbladet* 3. august 1936.
- 102) *Flensborg Avis* 8. august 1936, her fra Jürgen Bellers opus cit.
- 103) *Hejmdal* 14. august 1936, igen fra Jürgen Bellers.
- 104) *ibid.* 18. august.
- 105) *Idrætsbladet* nr. 38 17/9 1936, s. 10.
- 106) *ibid.* nr. 6 4/2 1937.
- 107) se bl.a. *Højskolebladet* nr. 49 4. december 1936.
- 108) *Idrætsbladet* bragte jævnligt smånotiser herom.
- 109) Richard Andersen: *Danmark i 30'erne. En historisk mosaik*. Kbh. 1986, s. 355 ff.
- 110) Se *ibid.*, samt V. Sjøquist: *Danmarks udenrigspolitik 1933-40*. Kbh. 1966 og Ole Karup Pedersen: *Udenrigsminister P. Munchs opfattelse af Danmarks stilling i international politik*. Kbh. 1970.
- 111) Her citeret fra Ole Karup Pedersen opus cit., s. 281.
- 112) Her citeret fra Ole Karup Pedersen s. 282.
- 113) Se Per Olof Holmäng opus cit., s. 154-55.

Tak til Arbejderbevægelsens Arkiv og Bibliotek for lån af materiale og tak til bibliotekar Ole Christensen Odense Universitetsbibliotek for hjælp med fremskaffelse af materiale og for sædvanlig god service.

